

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д. е. н., професор Козак Ю. Г.

« _____ » _____ 2021 р.

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття
освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка»

**«ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ В
УМОВАХ ДІЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи 3 ФМЕ
Башкірова Яна Володимирівна _____

(підпис)

Науковий керівник: старший викладач
Гусенко Ольга Сергіївна _____

(підпис)

Одеса - 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність теми. В сучасних умовах сільське господарство регіонів України є однією із найбільш пріоритетних галузей економіки. Аграрний сектор формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей регіональної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку. Регіони України як потужні виробники багатьох видів агропродовольчої продукції впродовж багатьох років займають вагомі позиції в світовій структурі експорту сільськогосподарських та продовольчих товарів. Відтак, посилення інтеграційних процесів, у тому числі в умовах дії зони вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС, викликано не лише необхідністю подальшого розвитку та розширення присутності вітчизняних виробників агропродовольчої продукції на світових ринках, а й є сучасною ознакою прогресивних змін у сільському господарстві. Адже таким чином для вітчизняних агровиробників відкриваються як перспективи поступового освоєння ринків країн ЄС, так і підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції агропромислового комплексу, покращення стану продовольчої безпеки держав.

Головна мета підвищення ефективності зовнішньої торгівлі регіонів товарами агропромислового комплексу в умовах дії зони вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС полягає у створенні сучасного конкурентоспроможного агропромислового комплексу в регіонах, який характеризувався би такими критеріями: ефективне застосування нових сільськогосподарських машин, матеріальних ресурсів та технологічних систем; випуск конкурентоспроможної продукції; здатність виробництва до широкого впровадження науково-технічних досягнень, домінування в агропромисловому комплексі наукоємних галузей; високий рівень розвитку інфраструктури аграрного ринку; раціональне використання земель, впровадження ресурсозберігаючих та відновлювальних технологій; високий рівень екологічної безпеки; досягнення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Тому усе вищевикладене обумовлює актуальність теми дослідження кваліфікаційної роботи бакалавра.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Головною метою дослідження є аналіз ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС та визначення шляхів її підвищення.

Для реалізації мети, що поставлена, потрібно вирішити наступні завдання:

- дослідити економічну сутність категорій «ефективність», «зовнішня торгівля товарами агропромислового комплексу» та «ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону»;

- систематизувати чинники впливу на ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону;
- узагальнити методи аналізу показників ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону;
- проаналізувати показники стану та динаміки зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону;
- здійснити SWOT- та PEST- аналіз агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС;
- проаналізувати показники ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу в Одеському регіоні;
- запропонувати пріоритетні шляхи підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС за рахунок впровадження європейської сертифікації;
- дослідити посилення ролі зовнішньої торгівлі органічними товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС.

Об'єктом дослідження є ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС та шляхи її підвищення.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та організаційно-економічні рішення щодо шляхів підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становили діалектичний метод пізнання, системний і комплексний підхід до вивчення економічних процесів, фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань формування та розвитку експортного потенціалу галузей регіону.

Для вирішення поставлених у роботі задач використано загальноприйняті методи економічних досліджень: метод теоретичного узагальнення та порівняння (у процесі розкриття сутності та змісту категорій «ефективність», «зовнішня торгівля», «зовнішня торгівля товарами агропромислового комплексу регіону», формуванні висновків, удосконаленні понятійно-категоріального апарату дослідження); спостереження та економічного аналізу (для оцінювання сучасного стану та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону); метод кореляційно-регресійного аналізу (для визначення ступеня і характеру впливу експорту аграрної продукції на ВРП Одеського регіону).

Робота була здійснена при використанні програми офісного пакету MS Office, а саме програми Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи бакалавра використовувалися наукові праці українських та зарубіжних вчених-економістів, серед яких особливо доцільно виокремити Козака Ю.Г., Процевят Т.О., Александрову Р. А., Платошину Г. М., Платошина А. С., Аметову Е.І., Богданову Е. А., Дедяєву Л. М., Калюжну Н.І. та інших. Інформаційно-довідковою базою слугували нормативно-правові акти України, матеріали науково-практичних конференцій, аналітичні та статистичні матеріали звітів Одеського регіону, а також різноманітні електронні ресурси, зокрема офіційні сайти Державної служби статистики України, Державної служби статистики України в Одеській області.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра була прийнята участь у студентській конференції факультету міжнародної економіки ОНЕУ та опублікована стаття:

Башкірова Я.В. Особливості зовнішньої торгівлі України товарами агропромислового комплексу в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС// Минуле, сучасне, майбутнє. Збірник наукових робіт за підсумками студентської науково-практичної конференції факультету міжнародної економіки. Випуск 11. Одеський національний економічний університет – 2021. С.173-178.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки. Робота містить 24 таблиці та 10 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ РЕГІОНУ ТОВАРАМИ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ» розглядається сутність економічних категорій ефективність та ефективність зовнішньої торгівлі. Систематизовано фактори впливу на ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону та визначено методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону.

У другому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра «АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ДИНАМІКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ДІЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС» проаналізовано показники сучасного стану та динаміки зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону. Проведено SWOT- та PEST –

аналіз регіону агропромислового комплексу Одеського регіону. Проаналізовані показники ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра «ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ДІЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС» визначені перспективи підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу в Одеському регіоні в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС шляхом впровадження європейської сертифікації та посилення ролі зовнішньої торгівлі органічними товарами.

ВИСНОВКИ:

За результатами дослідження, проведеного в кваліфікаційній роботі бакалавра, був узагальнено поняття «зовнішня торгівля». Було визначено, що зовнішня торгівля товарами являє собою торгівлю товарами певною країною або регіоном з іншими країнами світу.

З метою побудови теоретичної основи системної оцінки ефективності зовнішньої торгівлі регіону в роботі був наданий аналіз наукових підходів до розуміння сутності поняття ефективності. А також висвітлені теоретичні передумови ефективності зовнішньої торгівлі товарами регіону. В розділі були визначені категорії товарів агропромислового комплексу, що є об'єктами зовнішньої торгівлі регіону.

Також був здійснений аналіз факторів впливу на зовнішню торгівлю товарами регіону та її ефективність.

В роботі був проведений аналіз географічної структури світової торгівлі товарами агропромислового комплексу в регіональному розрізі.

Були визначені наслідки угоди про зону вільної торгівлі з Європейським Союзом для українських підприємств агропромислового комплексу.

Також було систематизовано методикку аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні, яка може відбуватися на підставі використання різноманітних методів, зокрема метод аналізу збалансованості зовнішньої торгівлі регіону, структурний аналіз зовнішньої торгівлі (метод ABC та XYZ аналізу), метод аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами регіону. Була запропонована формула загальної оцінки ефективності зовнішньої торгівлі регіону.

За результатами аналізу сучасного стану та динаміки ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону, було визначено, що обсяги зовнішньоторговельного обігу аграрної продукції в

Одеському регіоні протягом досліджуваного періоду активно зростали. Окреме скорочення спостерігалось в 2011, 2015 та 2016 р.

В цілому у 2018 р. у порівнянні з 2005 р. експорт аграрної продукції з Одеського регіону збільшився у 8,4 рази, а імпорт – в 1,9 рази. За період з 2005 р. по 2018 р. обсяг експорту аграрної продукції збільшився на 1058720,5 тис. дол. США, обсяг імпорту – на 183880,9 тис. дол. США (в 5,8 рази менше). У 2005 – 2018 рр. у середньому щорічно обсяг експорту складав 700875,49 тис. дол. США, обсяг імпорту – 563696,4 тис. дол. США (в 1,2 рази менше). Щорічно обсяг експорту зростав в середньому на 81440,038 тис. дол. США, обсяг імпорту – на 14144,685 тис. дол. США (в 5,8 рази менше). Середній темп зростання обсягів експорту та імпорту складав відповідно 117,8% і 105,2% (обсягу імпорту в 1,1 рази менше). Середні темпи приросту склали відповідно 17,8% і 5,2%. Абсолютне значення 1% приросту обсягів експорту та імпорту у 2018 р. складало відповідно 12745,47 тис. дол. США і 3614,798 тис. дол. США.

В роботі було зазначено, що основну частку експорту аграрної продукції з Одеського регіону складають продукти рослинного походження – на них припадало в 2019 р. більше 53% усього експорту. Серед них основну вагу займають зернові культури - 38,6%. Досить значну вагу займають насіння і плоди олійних рослин (8,3%). Жири та олії тваринного або рослинного походження в структурі експорту займають 13,1%, а готові харчові продукти – 8%. Дещо інша ситуація з імпортом. В 2019 р. імпортувалися, в основному, риба і ракоподібні – 2%. На продукти рослинного походження припадало 10,5%, причому в основному імпортувалися їстівні плоди та горіхи - 7,9%. Також імпортувалися жири та олії тваринного або рослинного походження, в структурі імпорту на них припадало 4,2%, приблизно аналогічну вагу займав імпорт готових харчових продуктів – 4,6%.

Також було проаналізовано коефіцієнт покриття експортом імпорту та зазначено, що до 2013 р. включно даний коефіцієнт був менше 1, що свідчить про негативне сальдо, а після цього року спостерігалось його значне зростання, що свідчить про позитивне сальдо. Однак з 2015 року розпочався певний спад.

В роботі було проведено SWOT-аналіз та PEST-аналіз ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС.

Також був проведений аналіз ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону за індикативним методом. Був зроблений висновок, що агропромисловий комплекс Одеського регіону не є «відкритим», оскільки регіональна експортна квота не перевищує 35%. Агропромисловий комплекс Одеського не вважається відкритим, оскільки зовнішньоторговельний оборот у відношенні до ВРП протягом досліджуваного періоду є меншим за одиницю. Проаналізувавши динаміку змін

зовнішньоторговельної квоти, також був зроблений висновок щодо «закритості» економіки Одеського регіону, оскільки зовнішньоторговельна квота не перевищує 1.

В роботі була проаналізована ефективність зовнішньої торгівлі товарами за структурним методом (метод ABC та XYZ – аналізу). Так, єдиною товарною позицією в експорті, яка відноситься до групи AX, є продукти рослинного походження. Групи VX, що характеризуються високим рівнем ефективності та середнім рівнем стабільності, в товарній структурі експорту Одеського регіону не має. Групи AY і BY за досить високого рівня ефективності експорту характеризуються середнім рівнем стабільності. До таких груп в 2019 р. відносяться жири та олії тваринного або рослинного походження та готові харчові продукти. Щодо структури імпорتنих товарів, то в розділі було зазначено, що груп AX та VX не має. Групи AY і BY за досить високого рівня ефективності імпорту характеризуються помірними коливаннями обсягів в часі. До таких груп у 2019 р. відносилися тільки готові харчові продукти.

Також був зроблений аналіз ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону за 2005-2019 роки. Згідно з аналізом, протягом досліджуваного періоду тільки у 2008 році загальний коефіцієнт становив 2,98. Тобто був зроблений висновок, що наразі зовнішня торгівля товарами агропромислового комплексу за цим методом Одеського регіону є неефективною.

В роботі був зроблений кореляційно-регресійного аналізу залежності ВРП Одеського регіону від обсягів експорту товарів агропромислового комплексу та зазначено, що коефіцієнт PEARSON наразі складає 0,090381284, тобто щільність зв'язку між експортом товарів агропромислового комплексу Одеського регіону та ВРП достатньо низька, оскільки чим ближче коефіцієнт до 1, тим щільнішим є зв'язок між показниками.

За результатами визначення перспектив підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону було визначено, що для оцінки доцільності повної або часткової переорієнтації на експорт на європейські ринки необхідно проаналізувати орієнтовний розмір економічного ефекту від реалізації продукції у країнах ЄС. Його розмір пропонується обчислювати як різницю між доходом, який агропромислові підприємства Одеського регіону змогли би отримати у разі збуту всієї експортованої продукції за умовами ЗВТ, та фактично отриманими доходами від експорту.

Також в роботі був визначений потенційний економічний ефект для агропромислових підприємств Одеського регіону від експорту деякої аграрної продукції до Європи в умовах зони вільної торгівлі України з ЄС.

В роботі було зазначено, що одним з найбільш проблемних питань у формуванні конкурентних переваг агропромислових підприємств Одеського регіону на зовнішніх ринках є часта невідповідність якості пропонованої продукції вимогам споживачів і міжнародним стандартам.

Були проаналізовані системи сертифікації в агропромисловому комплексі та визначені переваги сертифікації GlobalGAP для агропромислових підприємств Одеського регіону.

Також були проаналізовані можливі витрати агропромислових підприємств Одеського регіону для реєстрації в системі GlobalGAP та отримання сертифікату.

В роботі був здійснений аналіз кількості операторів (органічних і перехідного періоду) по областях України та зазначено, що Одеський регіон входить в трійку лідерів з виробництва органічної продукції. При цьому Одеський регіон є лідером серед регіонів України за площею сільськогосподарських земель.

Також були визначені основні чинники, які стримують виробництво органічних продуктів та їх експорт в Одеському регіоні. Було зазначено, що окремою складовою інституційного середовища органічного виробництва в Одеському регіоні повинна бути сукупність інститутів, які активно сприяють його розвитку та адаптації до міжнародних стандартів. На сьогодні найбільш впливовими та органічно зорієнтованими є такі: Міжнародна громадська асоціація учасників біовиробництва - «БЮЛан Україна», Спілка учасників органічного агровиробництва - «Натурпродукт». Активним учасником удосконалення є Федерація органічного руху України, що створена з метою активізації органічного виробництва у контексті консолідації зусиль наукових та бізнес-структур, зацікавлених у виробництві та поширенні екологічно безпечної продукції, вирощування та переробка якої здійснюється з дотриманням норм дбайливого ставлення людей до довкілля.

Також були проаналізовані заходи підтримки органічного сільського господарства, що сприятимуть його сталому розвитку в Одеському регіоні, що в свою чергу надасть можливість підвищити ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону.

АНОТАЦІЯ

Башкірова Яна Володимирівна, «Підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародна економіка»

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2021 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС та шляхи її підвищення.

У роботі розглядаються теоретико-методичні основи дослідження ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону. Досліджено чинники впливу на ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону та визначено методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу регіону.

Проаналізовано показники сучасного стану та динаміки зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону. Проведено SWOT- та PEST- аналіз. Проаналізовані чинники впливу на ефективність зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС.

Запропоновано підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону за рахунок використання переваг дії зони вільної торгівлі з ЄС. Розглянуто підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами агропромислового комплексу Одеського регіону в умовах дії зони вільної торгівлі з ЄС за рахунок проходження сертифікації та посилення ролі зовнішньої торгівлі органічними товарами.

Ключові слова: ефективність, зовнішня торгівля, агропромисловий комплекс, Одеський регіон, SWOT- та PEST- аналіз, ABC та XYZ – аналіз, зона вільної торгівлі з ЄС, європейська сертифікація, GlobalGap, органічні товари.

SUMMARY

Bashkirova Yana Vladimirovna, "Increasing the efficiency of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the Odessa region in terms of the free trade zone with the EU",
qualification work for a bachelor's degree 292 "International Economic Relations"
under the educational program "International Economics"
Odessa National Economic University
Odessa, 2021

The bachelor's thesis consists of three sections. The object of the study is the effectiveness of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the Odessa region in terms of the free trade zone with the EU and ways to increase it.

The paper considers the theoretical and methodological foundations of the study of the effectiveness of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the region. The factors influencing the efficiency of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the region are studied and the methods of analysis of the efficiency of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the region are determined.

Indicators of the current state and dynamics of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of Odessa region are analyzed. SWOT and PEST analysis was performed. The factors influencing the efficiency of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the Odessa region in the conditions of the free trade zone with the EU are analyzed. It is proposed to increase the efficiency of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the Odessa region by using the benefits of the free trade zone with the EU.

The increase of efficiency of foreign trade in goods of the agro-industrial complex of the Odessa region in the conditions of action of a zone of free trade with EU at the expense of passing of certification and strengthening of a role of foreign trade in organic goods is considered.

Keywords: efficiency, foreign trade, agro-industrial complex, Odessa region, SWOT- and PEST-analysis, ABC and XYZ-analysis, free trade zone with the EU, European certification, GlobalGap, organic goods.